

За католицький світогляд.

Академічні вечори греко-кат. Богосл. Наук. Т-ва.

Живемо в переломових часах, на межі двох епох. Смеркає вчорашнє, а світає завтрішнє. Людські світогляди переформовуються. Захитались зовсім основи ліберально-матеріалістичного світогляду, що домінував в останнім столітті в літературі й науці, а то й в головах великої частини інтелігенції. Перший удар завдала світова війна. Вона доказала, що етика без Бога, без надприродної санкції, сперта лише на вимогах самого розуму, — яку вбивали клином в людські голови передвоєнні філософи, — неможлива, що така етика це фікція, яка розприснеться з хвилиною, коли людина знайдеться в важкій критичній ситуації. Людина з несанкціонованою, лише розумовою етикою показалаь звіриною, для якої заповіді Божі перестали існувати. Дальше великим тараном для лібералізму й матеріалізму стала сучасна криза. Всі соціологічні закони, про які з таким запалом деклямували матеріалісти, ціла світоглядова будівля, зложена з купи матеріалістичного багажу, розсунулася з місця; показалоь, що не економічні обставини витворюють ступні людського духа, але навпаки, людський дух творить економію життя. Джерело сучасної економічної кризи у кризі людського духа, його етики — це вже майже однозгідно виказують знавці тієї проблеми. Показалоь, що моральні закони так само важні, як фізичні, що переступлення як одних, так і других, веде до руїни і нещастя. До решти збанкрутував матеріалізм в СРСР, і то заломився на цілій лінії, у всіх ділянках життя, допроваджуючи державу й громадян до цілковитої духової й економічної руїни. Не ліпше повелось лібералізові в політичній площині: його форма необмеженої демократії показалаь мертвою і нежиттєздатною, що спинює розвій і працю держави, скоро тільки громадяни і представники народів перестали дбати про загальне добро, а почали творити натомість своєрідні „ставіскіяди“ у різних формах та відмінах. Врешті сказала своє слово і наука, — божок всіх атеїстів і матеріалістів, до якого вони зіждали і яким заслонялись. Цим разом відвернув він від них своє обличчя і прорік грізне для них слово, що проймило їх дрожжю й страхом. Фізичні досліди виказали, що крім матерії існує ще щось, що не підпадає під фізичні закони — отже психічний чинник, що всі фізичні закони, в незрушимість яких так свято вірила давніша фізика — це тільки статистичні схоплення і принотовання, що вони в світі атомів зовсім не стійні та що від них можливі є відхилення, отже можливі є чуда, які так завзято поборювали давніші вчені якраз в імя тієї ж фізики. Природничі науки повалили голосну колись теорію еволюції і допускають її тільки в дуже малих розмірах, а натомість виказують навпаки, що кожне ество змагає до збереження свого ґатунку. Найновіша медицина

ствердила, що до людини слід підходити в лікуванні не лише як до фізичного організму, але й як до духового ества, бо багато недуг має свій корінь якраз в духових переживаннях, що релігійне й моральне життя має величезний додатний вплив на цілий людський організм. Що більше, повстала навіть окрема галузь медицини, що за поміччю етики й уморальнення лічить недужих (етикотерапія д-ра Бездека). — Взагалі показалося, що між правдивою наукою і вірою жадних суперечностей нема і не може бути, а всякі непорозуміння на тім тлі були або помилками науки, або незнанням католицьких правд, або виступами одиниць на власну руку, чого зовсім не вимагали католицькі догми. — Велика сучасна криза і хаос громадсько-політичного життя викликали нові суспільно-національні рухи (модерні націоналізми, авторитаризми, державна омніпотенція, корпоративізм), що пробують вивести сучасний світ із кризи та хаосу і переводять переоцінку різних вартостей. В тих модерних рухах є дуже багато новітнього поганства, але мають вони в собі також чимало здорових чинників і, зіткнувшись з практичним життям, часто резигнують зі своїх теоретичних скрайностей з огляду на добро громадянства, а починають зближатись — в одних краях більше, в других менше — до меж, які закреслює в тім напрямі католицька релігія, та шукати з нею спільної мови.

Новий досвід людства й нові наукові відкриття захитали основами ліберально-матеріялістичного й соціалістичного світогляду. Його визнавці затривожились. Одні з них почали ратувати свою світоглядovu будівлю, підпирати її й виповнювати всі щілини, другі до неї збайдужіли, але інші, побачивши, що були в блуді, почали щиро шукати правди, шукати твердого, незрушного ґрунту. Через те заінтересовання світоглядovими проблемами в останніх часах сильно зросло, у декого почалась навіть погоня за ними. Оге психічне наставлення широких кругів на світоглядovі вартості знові вичуло і заобсервувало Греко-кат. Богословське Наукове Т-во у Львові wraz зі своїм основнцком і довголітнім головою о. ректором д-ром. Й. Сліпим і пішло назустріч тому психічному наставленню та всім розчарованим у своїх давніших світоглядах, щоби вказати їм справді тривкі світоглядovі основи, якими може бути лише католицька наука. Вже в осени 1933 р. започаткувало Т-во Академічні вечорі, які продовжувало аж до березня 1934 р. На загальне важання відновлено їх і минулої осени (1934 р.) та продовжувано теж аж до квітня с. р. Темами Академічних вечорів були здебільша якраз світоглядovі питання, що ворушать сучасне людство. Обговорено в них більшість проблем, які я згадав на початку цієї статті, вказано на той світоглядovий перелім останнього часу, який на всіх ділянках посунувся більше або менше в напрямі католицького світогляду. Вже в I. серії А. вечорів (1933/34) обговорили прелегенти слідуочі теми: о. др. Г. Костельник — 1. Матерія і дух, 2. Людина й звірина; др. Я. Пастернак — Св. Письмо в світлі найновіших археологічних розкопів; о. др. А. Ішак — Рим і Ви-

зантія; др. М. Чубатий — Роля унії в житті української нації; др. М. Дзерович — 1. Українська проблема в світлі біології, 2. Сучасне завдання української інтелігенції; о. др. Й. Скрутень ЧСВВ — Церква і держава; о. др. М. Конрад — 1. Модерна ментальність і католицизм, 2. Католицизм і націоналізм.

В II-гій серії (1934/35) були ось такі виклади: др. А. Ласто-вєцький: Дуалізм матерії; о. др. Г. Костельник: Психологічні джерела атеїзму; др. М. Дзерович: Медицина і мораль; о. др. А. Ішак: Сучасне безбожництво на Радянщині; др. Ю. Полянський: Первісна людина в світлі найновіших розкопів; др. К. Чехович: Ідеологія Драгоманова в світлі сучасности; о. ректор др. Й. Сліпий: Віра і наука; о. др. М. Конрад: Корпоративний устрій суспільства; др. П. Мінко: Масони; др. Я. Пастернак: Початки християнства на Україні в археологічних пам'ятках; о. др. Л. Глинка, Католицька наука про державу.

Виклади стояли своїм змістом на поважному науковому рівні (прелегенти це здебільша професори Богосл. Академії), та проте були подані в формі приступній для ширшого круга інтелігенції. Вони збуджували велике зацікавлення, чого доказом була звичайно повна саля слухачів, оживлена дискусія та факт, що деякі прелегенти на бажання інтелігенції провінціанальних міст мусіли їздити туди зі своїми викладами (до Перемишля, Тернополя і Стрия). Зміст всіх викладів був докладно реферований в пресі, багато викладів друковано в цілості (в „Меті“, „Дзвонах“, і „Ділі“), а кілька з них вийшло окремими книжечками („Роля унії в історії України“, „Націоналізм і католицизм“, „Віра і наука“, та „Справжнє джерело атеїзму“ — остання розширена ще в друку).

Академічні вечорі принесли великі користі. Для віруючих були великим поглибленням католицького світогляду та його зміцненням, для людей у вірі хитких були усуненням всяких сумнівів, а для недовірків — наверненням або бодай спрямованням їх думок у правильне русло, яким вони вже дійдуть до Вічного Джерела. Словом, були вони Католицькою Акцією у влучній і успішній формі, були сповненням заклику Святішого Отця в тім напрямі. Коли досі Богосл. Наук. Т-во й Богословська Академія, при якій воно існує, були знані зі своєї наукової праці і видань, то тепер до своєї успішної діяльності докинули вони ще одну заслугу. Коли досі ті інституції впливали на громадянство посередно, а то вихованням ідейного духовенства та науковими виданнями, то тепер стали вони теж безпосередними розсадниками Високих Ідей. Якщо на Заході під цю пору творять численні вселюдні або популярні університети, то ми можемо бути вдоволені, що у нас Академ. вечорами популярний католицький університет якраз започатковано. Бо справді обговорювані виклади насувають думку, щоб їх розширити, випрацювати цілорічний план та на такий університет перетворити, що принесло би для католицької й української національної Ідеї великі і різні користі.

Одначе без огляду на те, чи такий план буде можна реалізувати, чи ні, Академічні вечорі слід продовжати і цього року. За-

лишилось ще багато тем до обговорення. В першій мірі слід взяти під увагу найновішу фізику, яка дає дуже багато матеріалу для potwierдження деяких теологічних поглядів. Англійське духовенство (бо особливо в Англії нова фізика розвинулась) цілою пригорщею черпає з неї матеріал для християнської філософії, а найбільші сучасні фізики, спираючись на найновіші досліди, відважилися переступити межу своєї ділянки і піти глибоко в метафізику. На Акад. веч. був тільки один виклад з того обсягу, але прелегент обмежився лише до однієї проблеми, як також не робив жадних світоглядних висновків. До цієї теми треба не конечно фізика, бо найновіша фізика є вже приступно виложена в синтетичних підручниках (теж і в польс. мові), а радше метафізика — світоглядця, що поробив би відповідні світоглядні висновки (найкраще в одній особі фізик і метафізик). Не менше для світогляду дає найновіша медицина, яка виказує, що моральні закони для організму так само важні, як фізичні й фізіологічні. Один виклад з цієї ділянки очевидно не міг навіть порушити всіх проблем. Слід би окремо обговорити етикотерапію, вплив арелігійности на нервові недуги, шкідливість неомальтузіанізму для організму і т. п. З інших ділянок знання актуальними в нас стають коедукация, над якою йде дискусія в нашій пресі, при чім не беруть під увагу багатовікового досвіду й голосу Церкви в тій справі, філософичний релятивізм (етичний і метафізичний), який вбивають клином в наше громадянство аж з трьох боків: більшовики, ліберали і деякі націоналісти, нетривкість і фікційність розумової етики, справа розводів, щодо якої я замітив у деяких кругах інтелігенції недостачу знання поглядів Католицької Церкви в тій справі і яку заактуалізував проект польського закону, становище Католицької Церкви відносно психоаналізи, яка у нас теж просякає до громадянства через ліберальну літературу, а з якої багато поглядів в науці вже опрокинено, значіння релігії у вихованню характерів, солідаризм в звязку з сучасною економічною кризою та роля моральних чинників у суспільно-економ. житті, вага моральної краси у літературній творчості (ця тема стає особливо актуальна, бо один відомий критик лянує у нас гасло літератури без огляду на ідеї і мораль), оцінка бодай деяких періодів нашої літератури з католицького боку, чим започатковано би католицький підручник історії нашої літератури, найвизначніші представники католицької європейської літератури і т. п. Крім того слід би обговорити деякі наші національні проблеми. — Знаю, що багато з тих тем Богосл. Н. Т-во вже проєтувало, але, очевидно, всього зараз не можна зреалізувати.

Українське громадянство з великою вдячністю приймало Акад. вечорі, бо Богосл. Наукове Т-во і Богосл. Академія своїми популярними викладами, реферованими та друкowanими в пресі й видавництвах, промінюєщораз то більше високими Ідеями та поширює католицьку атмосферу серед щораз то ширших кругів.

